

Romà ESCALAS I LLIMONA [cur.]
Perspectiva musical de Catalunya des de la Revista Musical Catalana (1904-2008)
Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2009, p. 155-182

Música i religió

Joaquim Garrigosa i Massana

Musicòleg i director del Conservatori de Vila-seca

1. La primera època (1904-1936)

En un article a la *Revista Musical Catalana*, amb motiu del número 100 de la publicació de la segona etapa, en què s'analitzava la primera època, vaig tenir ocasió de referir-me breument a la relació entre música i religió a la *Revista* tot destacant:

Hom es pot sorprendre en adonar-se de la gran quantitat de referències i articles que conté de temàtica religiosa, tant des del punt de vista de la investigació musicològica i històrica com de la simple divulgació, sense estalviar en algun cas la polèmica entorn d'aspectes especialment candents en aquell moment. Moltes d'aquestes qüestions avui poden semblar allunyades del propòsit inicial d'una publicació periòdica de temàtica musical. Malgrat tot, i intentant acostar-nos a la perspectiva del primer terç del segle xx, cal assenyalar que hi ha raons suficients per comprendre que el tractament exclusiu de la música religiosa ocupés un espai tant important a les pàgines de la *Revista Musical Catalana*.¹

En al·lusió a la possible sorpresa a què em referia en aquell article, cal assenyalar d'entrada que la proposta en el tractament de la música religiosa a la primera etapa de la *Revista* va revestir un caràcter militant força notori. El mateix Lluís Millet, inspirador i principal impulsor de la revista, ja ho expressava a la presentació de la publicació al primer número: «Mes la música moderna no viu sols de melodia: té un ropatge

1. Joaquim GARRIGOSA, «Resposta a unes necessitats immediates», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 100 (febrer 1993), p. 97.

complexe, riquíssim, que va començar a teixirli'l Cristianisme ja fa uns deu sigles, y que no podem pas deixar d'estimar».² Però no només es refereix a la qüestió de l'evolució històrica de la música sinó que també, unes ratlles abans, en parlar de l'esperit que els guia, afirma:

Cantant havem fins ara expandit gojosament aquest amor y aquest sentiment, y cantant sempre l'havem de conservar y encomanar a tots els predisposats; però aixís com dels bons instints no n'hi ha prou pera esser una bona persona, sinó que cal, pera que no degenerin, que l'enteniment vegi y entengui son fonament en la Veritat eterna, aixís en tota cosa, la consciencia, el coneixement racional de dita cosa la fa veure més clara, ne mideix més la trascendencia, y l'imaginació y'l sentiment prenen més alta volada y descobreixen camins més lluminosos.³

Si la plasmació dels objectius no sembla prou evident, pocs mesos després Miquel Rué —mestre de capella de la catedral de Girona— escrivia un article on clarificava encara més les coses:

Ab vera recansa veig que són poch's los articles que aquesta valenta Revista Musical Catalana (un de quins objectes es promoure dins de l'Iglesia la veritable restauració de la música religiosa) publica dedicats a estudis que a la restauració susdita's refereixin.⁴

Per què l'Orfeó Català va encapçalar aquesta croada en favor de la renovació de la música religiosa a Catalunya? La resposta sembla bastant raonable. A l'origen d'aquesta agrupació coral hi ha el desig de renovació de la música a Catalunya en l'àmbit de la música coral i, d'alguna manera, la seva fundació n'és una conseqüència directa dins de l'efervescència que hi hagué entorn de l'Exposició Universal de l'any 1988:

Llavors sentírem, pels cors forasters que vingueren, una manera de cantar en conjunt desconeguda per nosaltres. La justesa d'afinació, l'emissió natural i ben timbrada, l'equilibri i fusió de les veus, foren una revelació que engendrà en nosal-

2. Lluís MILLET, «Per què?», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 1 (1904), p. 1.

3. Lluís MILLET, «Per què?», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 1 (1904), p. 1.

4. Miquel RUÉ, «Cooperació a la Edició Vaticana dels Llibres de cant litúrgich», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1904), p. 189.

tres un fort desig de crear quelcom de semblant a casa nostra. L'amistat d'en Vives, afecte íntim, intercanvi d'ideals, il·lusions i esperances, feu néixer en nosaltres el bell somni de l'exaltació de la música catalana tenint per principal instrument un cor model que cantés Clavé d'una manera nova, fent aparèixer totes aquelles bel·leses que nosaltres hi sentíem, però que els nostres cors populars no realitzaven; un cor model que sublimés la nostra cançó tradicional amb les formes exuberants de l'art culte, un cor model que, començant essent d'homes sols com els que fundà en Clavé, eixamplés després les seves ales i es convertís en cor mixt per a arribar a cantar la gran música coral dels grans genis de la humanitat.⁵

Aquesta renovació, molt influenciada per l'esperit del seu mestre, Felip Pedrell, va tenir com a centres d'atenció la música religiosa i la cançó tradicional.⁶

Des de les pàgines de la *Revista Musical Catalana* es poden seguir molts dels aspectes que varen suposar una important transformació de la música religiosa des de començaments del segle xx.

1.1. *El motu proprio Tra le sollecitudini de Pius X (1903)*

La publicació d'aquesta instrucció papal en la festivitat de Santa Cecília de l'any 1903, mesos abans de la creació de la *Revista Musical Catalana*, va ser un element molt important en l'orientació de la publicació de l'Orfeó Català. Ja al primer número la nostra revista va dedicar un espai a analitzar globalment la instrucció sobre la música sagrada amb detall, convertint-la en un dels seus objectius de treball. La causa s'entenia que era la manca de dignitat de la música litúrgica d'aquells anys, que s'havia d'acabar amb la publicació del *motu proprio*:

Ab lo qual n'hi ha d'haver prou pera que may més se sentin pels chors de las iglesias els encarmellaments d'aquellas Pietá, Signor, y las frivolitats d'aquellas teatrals y anti-litúrgicas Ave-Marias ab que'ls tenorinos de l'Opera o las noyas que són bello ornamento dels salons de nuestra sociedad más distinguida, se creyan ab el dret d'assumir en la llur única personalitat y en forma d'arias, l'oració de tots

5. Lluís MILLET, «Els meus records», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1933), p. 277.

6. Pere ARTÍS, *El cant coral a Catalunya*, Barcelona, Barcino, 1980, p. 26 i s.

els fidels, no més que perquè podien exhibir una veu més o menys potent i afinada.⁷

Es tractava, doncs, de fer fora de la litúrgia la música de caràcter profà i operístic que s'hi havia establert de forma generalitzada. La tasca era immensa i calia fer una reforma profunda en el repertori, en les capelles musicals i en la formació dels clergues. De totes maneres, es constata que a casa nostra ja hi havia hagut indicis de canvi:

En nostra ciutat, si bé es cert que l'Autoritat Eclesiàstica res ha disposat encara pera la reforma, cal fer notar que l'iniciativa particular fa esforços ben dignes d'elogi pera portarla a cap. [...] De la Capella de Música de Sant Pere, que dirigeix en Mas y Serracant, sols pot fersen l'elogi més vehement, perquè no ara, sinó molt abans de las disposicions del Sant Pare, executada y ha executat música verament religiosa. Y no parlem ja de la Capella de Música de Sant Felip Neri, la qual desde sa fundació ha seguit en un programa del tot conforme ab la darrera instrucció del Sant Pare.⁸

La preocupació per aquesta reforma de la música litúrgica esdevé una prioritat i és a l'origen de diversos articles i cròniques d'aquests anys de la *Revista*: ressenyes de concerts i funcions litúrgiques amb música religiosa, escrits entorn del cant gregorià (congressos, recerques de manuscrits, mètodes per al seu ensenyament, tractament de l'acompanyament, del ritme...), anàlisi de repertoris de música religiosa, cròniques de congressos de música sagrada, presentació de noves composicions sacres, propostes per a l'ensenyament... Són alguns dels aspectes tractats amb profusió al llarg dels anys de la primera etapa, que es clou el 1936. El *motu proprio* hi és un referent constant i les valoracions de la situació de la música religiosa són un element present al llarg dels anys. Alguns d'aquest aspectes els deixem per alguns dels paràgrafs que segueixen.

L'any de la publicació del *motu proprio*, Francesc Pujol, mestre auxiliar de l'Orfeó Català, va publicar un balanç de la implantació de la reforma musical religiosa amb una visió força crítica de la situació:⁹

7. Esteve SUNYOL, «La reforma de la música en l'Església», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1904), p. 30.

8. Francesc PUJOL, «La restauració de la música religiosa», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1904), p. 52.

9. Francesc PUJOL, «Restauració de la Música Religiosa. Balans de l'any 1904», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1905), p. 27-29.

La restauració de la música religiosa a Barcelona ha anat fent treballosament sa via [...]. Més, com en tot ideal noble, en tot anhel de redempció, els entrebanchs s'han sortejat y després de cada ensopogada l'acció ha estat més ferma i decidida, més vident, si aixís pot dir-se, y més dretament encaminada al fi que's persegueix.¹⁰

No estalvia crítiques decidides a la resistència de determinats mestres de capella, que s'endevina molt forta:

En primer terme s'han alsat aquells que [...] s'han declarat en rebelió franca i oberta, seguint impertèrrits la seva mala obra y executant ab tota aprensió de l'inconsciència, aquellas obras musicals anti-artísticas y anti-religiosas que havian sigut el nostre pa de cada dia de tota la seva vida de marxants de música [...]. Pera aquests la lluyta era qüestió de vida o mort, perquè'l seu cervell, atrofiat pel llarch espay de temps de delitosa quietut, no'ls podia guiar envers la evolució fecunda.¹¹

De totes maneres deixa entreveure que l'esforç comença a donar els seus fruits en la selecció de la música que s'hi interpreta:

En muchas iglesias de nostra ciutat s'ha desterrat ja per complet aquella musica pseudo-religiosa que sempre s'hi havia sentit, substituintla en la majoria de casos per composicions seriosas d'autors moderns, forasters y de casa, que si bé no sempre són genials, posseheixen aquellas condicions de severitat y bon gust que las fa dignes del temple.¹²

Amb tot, l'autor considera que la progressió en la implantació del cant gregorià, declarat principal expressió musical de la litúrgia catòlica, no avança com cal esperar:

10. Francesc PUJOL, «Restauració de la Música Religiosa. Balans de l'any 1904», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1905), p. 27.

11. Francesc PUJOL, «Restauració de la Música Religiosa. Balans de l'any 1904», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1905), p. 27.

12. Francesc PUJOL, «Restauració de la Música Religiosa. Balans de l'any 1904», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1905), p. 28.

Per lo que respecta al cant gregorià, quelcom s'ha fet, però no pas tot lo que era d'esperar. Es estrany, y dol haver-ho de dir, perquè semblava que'ls cantors eclesiàstics [...] havian d'esser els primers en emprendre ab tot dalit l'obra restauradora, encara que no fos més que per obediència.¹³

Malgrat tot, comenta que alguns cantors s'estaven preparant per a la incorporació del cant gregorià a partir d'alguns cursos amb el pare Sunyol i la tasca d'altres mestres que també treballaven en aquest sentit. Quant als organistes, destaca que encara no s'havia fet res a excepció de l'edició de música d'organistes espanyols que estava preparant el mestre Pedrell.

En referència a aquest aspecte de la renovació de la música litúrgica, crida l'atenció un escrit de Rafel Panés de l'any 1911 entorn de la música a Montserrat. No podem oblidar que el pare Gregori M. Sunyol, monjo de Montserrat, s'havia convertit en un dels impulsors de la reforma del cant gregorià i que en molts aspectes Montserrat era un dels focus de difusió musical del país. En alguns paràgrafs la visió crítica i negativa de l'autor és important. En parlar de la litúrgia que se celebra a Montserrat, afirma que amb aquest escrit persegueix «que s'acabi d'una vegada i per sempre amb la rutina i el mal gust que hi regna, amb gran sentiment de les persones enteses i de les entusiastes de les nostres coses, per la senzillíssima raó que no'ns pot esser gaire falaguer que'ls estrangers visitants de la montanya santa s'enduguin un record dolorós i gens favorable a la nostra educació musical».¹⁴ Més endavant parla que, si bé entre la música que ha pogut escoltar hi ha obres de Victoria, Palestrina i Cerebols, també n'hi ha d'altres de poc adequades a la litúrgia, com ara una *Salve* de Goula i una *Ave Maria* del mestre Eslava sense cap mena de caràcter religiós. Intentarem donar una explicació d'aquesta situació. A l'inici de l'article, Panés parla del director musical recentment traspasat, el pare Ramir Escofet, i de la manca de valentia renovadora del nou director. Paradoxalment, cal indicar que aquest nou director no era altre que el pare Anselm Ferrer i Bargalló, considerat el gran impulsor de la renovació litúrgica i musical de la Capella de Música de Montserrat entre els anys 1911 i 1933, en què tingué el càrrec de director. Vinculat al moviment cecilianista, conjuntament amb el pare Sunyol va seleccionar el nou repertori i impulsà decidida-

13. Francesc PUJOL, «Restauració de la Música Religiosa. Balans de l'any 1904», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1905), p. 28.

14. Rafel PANÉS, «La Música a Montserrat», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1911), p. 276.

ment la restauració de la polifonia clàssica, a més d'afavorir la composició d'acord amb les propostes del *motu proprio*.¹⁵

El 1928 s'esqueia el vint-i-cinquè aniversari de la instrucció de Pius X. Amb aquest motiu es van publicar dos articles de valoració de l'efecte del *motu proprio*. En el primer, mossèn Lluís Romeu valora la importància de la reforma i la sacsejada que va significar per a la música litúrgica del moment. Si be reconeix que la transformació havia estat important, també assenyala que molts no s'hi van saber adaptar: «Repetim-ho, la topada havia d'ésser forta: i ho fou tant, que al cap de vint-i-cinc anys encara són molts, moltíssims els qui no han sabut orientar-se».¹⁶

Al costat, al mateix número de la *Revista*, mossèn Francesc Baldelló en fa una valoració molt més positiva i destaca l'esforç dels músics catalans i la seva adaptació a la nova situació tant en l'aspecte interpretatiu com, fins i tot, en el de la composició:

Comparant les obres dels nostres compositors de vint-i-cinc anys enrera amb les dels joves músics de darrera hora, hom pot constatar d'una manera indubitable que s'ha donat un gran pas i que l'esperit de la litúrgia ha influït d'una manera eficaç en la producció de la música d'església.¹⁷

1.2. *L'impuls del cant gregorià*

El *motu proprio Tra le sollicitudini* ja assenyala, al capítol segon, la preeminència més absoluta del cant gregorià com a cant propi de l'església i com a model que cal seguir:

Una composició religiosa serà més sagrada i litúrgica com més s'acosti en aire, inspiració i sabor a la melodia gregoriana, i serà tant menys digna del temple quant més s'allunyi d'aquest model sobirà. Així, doncs, l'antic cant gregorià tradicional haurà de restablir-se àmpliament en les solemnitats del culte; tenint per ben sabut

15. Ambròs CARALT, «L'Escolania de Montserrat», *Guia Musical 1968-69* (Barcelona), núm. 19-20 (1969).

16. Lluís ROMEU, «Vint-i-cinquè aniversari del *Motu proprio* sobre música sagrada», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1928), p. 431.

17. Francesc BALDELLÓ, «Vint-i-cinc anys de *Motu proprio*», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1928), p. 436.

que cap funció religiosa perdrà de cap manera la seva solemnitat encara que no s'hi canti cap altra música que la gregoriana.¹⁸

Seguint, doncs, amb l'orientació que hem assenyalat a l'apartat anterior, la *Revista* emprèn una acció important en favor de la recuperació del cant gregorià i pren partit per la renovació que, sota els auspicis de l'edició vaticana que s'estava preparant, duïen a terme els monjos de Solesmes.

En un article que hem citat més amunt,¹⁹ Francesc Pujol ja assenyala que «puga esser substituïda pel venerable Cant Gregorià segons la versió dels antics còdichs». És a dir, que s'imposava una important revisió musicològica del cant gregorià. Aquesta proposta de revisió codicològica i musicològica ja es constata a l'article que el 1905 Lluís Millet dedica al Congrés de Cant Gregorià d'Estrasburg, on les sessions científiques i litúrgiques es varen combinar amb les que tractaven de l'ensenyament del cant gregorià i els concerts.²⁰

El primer en recollir la necessitat de la investigació entorn dels manuscrits gregorians antics de Catalunya va ser el mestre de capella de la catedral de Girona, mossèn Miquel Rué, que en un escrit del 1905 ja parlava de la manca de treballs en aquest sentit a Catalunya. Després d'esmentar alguns treballs d'Esteve Sunyol i de Francesc Pujol, es preguntava:

¿Com es que en nostre país no s'alsa una sola veu pera acoblarse al universal concert de restauració gregoriana? ¿Es que nostra tradició no té documents pera presentar y a nosaltres ens manca l'energia y l'esfors suficients pera que nostre modest concurs sia d'alguna utilitat?²¹

18. PIUS X, *Motu proprio Tra le sollecitudini sulla musica sacra* (Roma, 1903). «Tanto una composizione per chiesa è più sacra e liturgica, quanto più nell'andamento, nella ispirazione e nel sapore si accosta alla melodia gregoriana, e tanto è meno degna del tempio, quanto più da quel supremo modello si riconosce difforme. L'antico canto gregoriano tradizionale dovrà dunque restituirsi largamente nelle funzioni del culto, tenendosi da tutti per fermo, che una funzione ecclesiastica nulla perde della sua solennità, quando pure non venga accompagnata da altra musica che da questo Soltanto.»

19. FRANCESC PUJOL, «La restauració de la música religiosa», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1904), p. 51.

20. LLUÍS MILLET, «El Congrés Internacional de Cant Gregorià a Strasburg», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1905), p. 173-176.

21. MIQUEL RUÉ, «Cooperació a la Edició Vaticana dels llibres de cant litúrgich», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1904), p. 189.

Però l'aportació més definitiva va ser, en aquest sentit, la presència a Catalunya del monjo occità dom Maur Sablayrolles.²² El seu treball de recerca de manuscrits a Catalunya va constituir una referència a Europa i, després de la interessant publicació a la *Revista Musical Catalana* —amb un criteri codicològic molt avançat—, va merèixer la publicació a la prestigiosa *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft*. L'aportació de Sablayrolles, però, no es va reduir a la recerca dels manuscrits, sinó que des de les pàgines de la *Revista* va incidir de manera important en la recuperació de l'antic cant de l'església amb referències a mètodes,²³ congressos,²⁴ acompanyament²⁵ o aspectes interpretatius.²⁶

Altres articles interessants per al cant gregorià varen tenir com a autors mossèn Lluís Romeu, mossèn Miquel Rué, dom Gregori Sunyol i d'altres.

D'entre aquests articles de la *Revista*, n'extraurem algun fragment per copsar la intenció dels impulsors de la recerca i la posada al dia del gregorià d'acord amb els principis del *motu proprio*:

Més... es allò que dèiem abans: aqueixa música model, el cant gregorià, no es encara prou conegut: tot lo més se creu que es un cant que ha importat molt d'estudi als paleògrafs, o que tot se redueix a la Missa d'Angelis. No s'ha treballat prou

22. Dom Maur Sablayrolles era monjo de l'abadia benedictina d'Encalcat (prop de Castres). El 1903 els monjos d'aquella abadia van haver d'abandonar França a causa de la llei Combes i es van instal·lar a Catalunya (primerament al balneari de Perramon a Ribes de Freser i, des del 1908 fins al 1914, a Sant Pere de Besalú). Maur Sablayrolles, que havia estat deixeble del monjo de Solesmes André Mocquereau (1849-1930), va iniciar un important treball de recerca sobre els manuscrits amb notació musical centrat bàsicament en els arxius catalans, que va ser publicat a la *Revista Musical Catalana* (1906-1908) i, més tard, a *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft* (1911-1912). Dom Sablayrolles anava trametent el material fotogràfic i les impressions recollides als monjos de Solesmes, que en aquell moment estaven refugiats a Quarr, a l'illa de Wight. D'aquesta manera els paleògrafs de Solesmes van anar coneixent els manuscrits catalans.

23. MAUR SABLAYROLLES, «A propòsit d'un mètode de cant gregorià», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1907), p. 71-75.

24. MAUR SABLAYROLLES, «Primer congrés de música sagrada a Valladolid», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1907), p. 93-97, i «A propòsit d'un congrés», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1907), p. 168-170.

25. MAUR SABLAYROLLES, «De l'acompanyament del Cant gregorià», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1908), p. 148-150 i 179-183, i altres els anys 1909 i 1910.

26. MAUR SABLAYROLLES, «El nombre musical gregorià o Rítmica gregoriana», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1908), p. 183-185.

per comprendre'n tota la bellesa, l'inspiració, la santedat, la bondat de formes, l'elegància i la catolicitat. I això, certament, ja no es avui per falta de medis.²⁷

La proposta de Sunyol és clara: la recuperació del gregorià no és una tasca de científics, només, ja que cal un compromís de tots els fidels. És curiosa l'experiència de mossèn Miquel Rué, que el 1907 va passar una setmana a Parramon (Ribes de Freser) amb la comunitat benedictina de monjos exiliats de França, entre els quals hi havia el pare Maur Sablayrolles, i que relata en tres articles.²⁸ En acabar, no pot evitar fer una crítica dels clergues de Ripoll:

Ab recansa'm vaig despedir d'aquell lloc de pau y de benhauransa. Al meu retorn a Girona vaig visitar la cèlebre col·legiata de Ripoll, hont la bastant nombrosa Comunitat de Capellans inscrits a la mateixa cantaven uns funerals ab un cant que ben poc recorda'l de Parramon.²⁹

1.3. *El suport a la recerca històrica i musicològica*

A mesura que va avançant en el temps, l'evolució natural de la *Revista* experimenta alguns canvis que la converteixen en una referència en la difusió de la recerca de la música històrica i la musicologia, també en l'àmbit de la música religiosa. Ja des de l'inici, Felip Pedrell assumeix la tasca de fer sortir a la llum els músics que constitueixen una part molt important de la història musical del nostre país. La sèrie d'escrits que sota l'epígraf «Músichs vells de la terra» va publicar entre el 1904 i el 1910 van aportar dades essencials entorn de músics que havien anat forjant la música catalana i —en tractar-se en molts casos de mestres de capella— la música religiosa. No cal estendre's aquí en la relació dels nombrosos mestres que van ser objecte de tractament en aquests interessants articles i que es poden localitzar fàcilment a partir dels índexs publicats per Dolors Millet.³⁰

27. Gregori M. SUNYOL, «La veritat s'imposa», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1912), p. 253.

28. Miquel RUÉ, «Vuit dies a Parramon», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1907), p. 187-189, 213-215 i 237-241.

29. Miquel RUÉ, «Vuit dies a Parramon», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1907), p. 241.

30. Dolors MILLET I LORAS, «La Revista Musical Catalana: Catàleg Alfabètic d'Autors i de Matèries», *Recerca Musicològica* (Barcelona) (1982), p. 125-172.

Però no va ser només la difusió de la recerca entorn dels músics i mestres de capella catalans (on destaquen noms com Pere Albert Vila, Joan Cabanilles, Mateu Fletxa, Joan Martí, Joan Pau Pujol, Pere Rabassa, Antoni Soler, etc.), sinó també els nombrosos escrits entorn de la producció religiosa dels grans mestres universals. En aquest sentit, el repertori musical de l'Orfeó Català és motiu constant de reflexió a les pàgines de la *Revista Musical Catalana*. Vegem-ne alguns exemples.

La polifonia anterior al segle XVII és present en diversos escrits ja des dels inicis. El 1904 Francesc Pujol dedica un article a la famosa *Missa del papa Marcello*, de Palestrina, on fa alguns comentaris entorn de la interpretació a càrrec de veus blanques per a les parts més agudes.³¹ Les recerques entorn de la música històrica catalana i peninsular tenen la seva referència a les pàgines de la *Revista* en articles com ara els del mateix Millet en parlar dels cants del *Llibre vermell de Montserrat*³² o la música de Brudieu, recentment recuperada.³³ El 1927, i ja amb un marcat to científic, mossèn Higiní Anglès publica un interessant escrit sobre la música a veus anterior al segle XV, que constitueix una de les primeres aportacions científiques d'aquest musicòleg.³⁴ Les aportacions ja més especialitzades d'aquests anys ens duen articles com ara els de Francesc Pujol entorn del mestre de capella Joan Pau Pujol,³⁵ del compositor montserratí Joan Cererols³⁶ o de la publicació del còdex de Las Huelgas.³⁷ El pare David Pujol, director de l'Escolania de Montserrat, va publicar també un interessant escrit sobre la important aportació musical de l'escola montserratina.³⁸ Concretament sobre el mestre de capella Joan Pau Pujol, amb un to molt diferent del de l'inici de la *Revista*, Francesc Pujol destaca l'aportació d'Higiní Anglès tot dient:

31. Francesc PUJOL, «La missa del “Papa Marcello” a l'iglésia de Santa Maria del Pi», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1904), p. 80.

32. Lluís MILLET, «Els cants dels romeus de l'Analecta Montserratensia», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1919), p. 18-23.

33. Lluís MILLET, «Els Madrigals i la Missa de difunts d'en Brudieu», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1922), p. 247-252.

34. Higiní ANGLÈS, «La música a veus anteriors al segle XV dins l'Espanya», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1927), p. 138-144.

35. Francesc PUJOL, «Les obres del polifonista català Joan Pujol publicades per la Biblioteca de Catalunya a cura i estudi de Mn. Higiní Anglès», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1927), p. 229-235.

36. Francesc PUJOL, «Les obres del Pare Cererols. Publicacions musicals montserratines», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1932), p. 429 i 478.

37. Francesc PUJOL, «El Còdex musical de las Huelgas. Estudi i transcripció per Mn. Higiní Anglès», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1934), p. 337, 377 i 409.

38. David PUJOL, «Compositors Montserratins», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1935), p. 291-297.

Si el resultat d'aquestes indagacions és favorable, cal encara intensificar la recerca a fi de situar aquell nom en l'ambient i en les circumstàncies en què es desenrotllà, única manera de poder donar a les seves obres la justa i ponderada valor que els pertoca i de capir-ne tot el sentit i la transcendència.³⁹

Lluny de l'ampulosa redacció dels inicis, la *Revista* es converteix en corretja de transmissió de la difusió de la musicologia històrica amb la intenció de donar a conèixer un compositor català de primer nivell. També tenim el cas d'articles de recerca més particular, com ara els de Francesc Baldelló entorn de la música a la parròquia de Sant Just de Barcelona, amb interessants aportacions sobre la vida musical religiosa a Catalunya.⁴⁰

Cal no oblidar que, en relació amb l'estudi de la música litúrgica, malgrat que no exclusivament gregoriana, també trobem alguns escrits, com ara un del musicòleg alemany Oskar Fleischer,⁴¹ un de mossèn Baldelló sobre en cant hispànic antic⁴² i un de Francesc Pujol sobre el *Cant de la Sibilla*.⁴³

La vinculació de la nostra revista amb l'Orfeó Català va ser també el motiu del tractament de diversos articles entorn d'obres com la *Missa en si menor* i la *Passió segons sant Mateu* de Bach o la *Missa solemnis* de Beethoven.

La veneració de Millet pel músic de Leipzig el va dur a establir una profunda amistat amb Albert Schweitzer. Curiosament per l'època i atesos els plantejaments marcadament catòlics de Lluís Millet, l'amistat que l'uní al luterà Schweitzer va estar sempre per damunt de les diferències de confessió religiosa. El que és encara més curiós és que Albert Schweitzer, en un primer article a la *Revista* l'any 1908, mostrava un excel·lent coneixement de la interpretació històrica ja que indica que la interpretació que en aquell moment es feia de les obres de Bach no es corresponia amb la que calia i parla d'un nombre de cantaires excessiu. Segons afirma, no s'estranya que en un futur les

39. Francesc PUJOL, «Les obres del polifonista català Joan Pujol publicades per la Biblioteca de Catalunya a cura i estudi de Mn. Higiní Anglès», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1927), p. 230.

40. Francesc BALDELLÓ, «Notes històriques sobre la música religiosa en la Parròquia de Sant Just i Sant Pastor de la ciutat de Barcelona», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1924), p. 29-32, 113-115, 221-223, 250-255 i 304-306.

41. Oskar FLEISCHER, «La música cristiana més antiga de l'Espanya», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1926), p. 53-56.

42. Francesc BALDELLÓ, «El cant mossaràbic», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1931), p. 49-52.

43. Francesc PUJOL, «El Cant de la Sibilla. Conferència llegida pel seu autor en el Centre Excursionista de Catalunya», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1919), p. 1-18.

obres de Bach s'arribin a interpretar amb un reduït nombre de cantaires!⁴⁴ Anys més tard, davant la interpretació que per primera vegada a l'Estat va fer l'Orfeó Català de la *Passió segons sant Mateu* el febrer de 1921, Schweitzer va publicar un llarg article on feia referència detallada a aquesta obra i on mostrava el seu profund saber de l'obra de Bach i de la interpretació:

Quants choristes i instrumentistes tenia Bach a sa disposició per a l'execució de la Passió? A tot estirar, una trentena de cantaires i altres tants instrumentistes! I encara cal preguntar-se si veritablement pogué enquibir tanta gent en la tribuna assats exígua de Sant Tomàs de Leipzig.⁴⁵

Al costat de la referència musicogràfica del pastor luterà, un encès article de l'organista Vicenç M. de Gibert fa un panegíric de la fita interpretativa de l'Orfeó en la línia d'exaltació que sovint coneixem a la *Revista*:

L'Orfeó l'havia d'assolir fatalment, millor dit providencialment, aquest cim; capdevanter del nostre moviment artístic, durant una gloriosa carrera que no ha conegut les hesitacions ni els defalliments, ell ens ha anat revelant les més enlairades produccions de l'art universal —no cal citar obres que tots recordem— curant amorós de la nostra educació artística i satisfent les nostres ànsies d'ideal. Quan ha cregut arribat el moment, ha coronat sa trascendent pedagogia i ha enriquit amb un tresor suprem nostre viàtic moral fent-nos entrega de l'obra magna de l'immortal Cantor de Sant Tomàs de Leipzig.⁴⁶

Ara és el mateix Lluís Millet qui, arran de la primera audició de la *Missa solemnis* de Beethoven, escriu sobre el sentiment religiós del músic de Bonn amb moltes apreciacions personals que val la pena recuperar:

És veritat que en la música de Beethoven hi ha sovint la característica de l'agitació i de la violència, que s'hi troba sovint la llei del contrast, el sobresalt de la in-

44. Albert SCHWEITZER, «Sobre la personalitat i l'art de Bach», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1908), p. 232.

45. Albert SCHWEITZER, «La Passió segons Sant Mateu de Joan Sebastià Bach. Notes històriques i explicatives», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1921), p. 2.

46. Vicenç M. GIBERT, «La primera audició de la Passió segons Sant Mateu de Joan Sebastià Bach, a Barcelona», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1921), p. 15.

quietud que sembla contradir la pau transcendent del sentiment místic; però aquella característica singular creiem nosaltres que és una prova evident del sentit religiós del seu geni: Beethoven era un inadequat a l'ambient que el voltava, un inadequat a la vulgaritat, dolenteria i falsedat del món, del món pres en el sentit cristià d'enemic de la puresa i justícia de l'ànima noble que depèn conscientment i voluntàriament de la Bondat i Justícia eternes. Així les seves violències d'estil, que sovint el caracteritzen, no són res més que la protesta, que el rebutjament de l'obstacle, de l'enemic de la seva bondat ingènita.⁴⁷

1.4. *L'apostolat religiós des de la música*

La tasca musical de l'Orfeó Català, en profunda relació amb la difusió de la fe religiosa, es fa palesa a través de la publicació d'aquest butlletí periòdic, com ja hem anat descobrint pas a pas a través dels textos de la *Revista Musical Catalana*. Fins ara hem vist les aportacions en l'àmbit de la reforma de la música litúrgica —i, concretament, del cant gregorià—, el suport a la recerca de la música religiosa històrica i l'impuls a la restauració de les grans obres de caràcter religiós.

Però aquests no són els únics àmbits en què es mostrava l'interès per donar ressò a la creació religiosa de totes les èpoques. Els diferents cronistes de la *Revista* fornien contínuament d'informacions d'arreu sobre concerts, audicions i repertoris d'agrupacions musicals. És el cas, per exemple, d'una crònica entorn del repertori musical d'una *schola cantorum*, ni més ni menys que de Jerusalem.⁴⁸ Altres cròniques es refereixen a obres religioses de recent publicació o de recent creació que permetien als mestres de capella conèixer les noves orientacions de la música religiosa.

Dintre d'aquest context no ha de sorprendre la completa proposta que el 1913 es va lliurar al bisbe de Barcelona,⁴⁹ per a la creació d'una escola superior de música sagrada d'acord amb els models d'Itàlia i Alemanya, proposta que avui sorprèn pel seu

47. LLUÍS MILLET, «La Missa Solemnis de Beethoven», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1927), p. 145.

48. REDACCIÓ, «Jerusalem», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1908), p. 77.

49. REDACCIÓ, «Projecte d'Escola Superior de Música Sagrada (lliurat al bisbe de Barcelona)», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1913), p. 186-192.

plantejament seriós i d'alt nivell. El 1933 el pare Gregori Sunyol descriu el centre d'aquestes característiques que havia passat a dirigir a Milà.⁵⁰

Un altre aspecte que cal destacar és el de l'impuls del cant del poble a les festivitats religioses. Va ser una aposta molt personal de Lluís Millet, que trobem en una conferència dictada el 1912 al Congrés Nacional de Música Sagrada de Barcelona i que va publicar l'Orfeó Català com a separata de la *Revista Musical Catalana*.⁵¹ Aquesta conferència va ser l'origen d'una polèmica entre el crític Manuel de Montoliu i el mateix Millet a *La Vanguardia* i que va ser publicada per la *Revista Musical Catalana*.⁵² És un dels llocs on podem copsar alguna de les facetes més interessants del pensament de Millet, que tenia molt clar el paper que desitjava que desenvolupés el poble en la música i, també, en la música religiosa. Aquest pensament el va tornar a exposar al Congrés Litúrgic de Montserrat de 1915 en una comunicació que va publicar íntegra la nostra revista.⁵³ Seguint aquesta línia, mossèn Lluís Romeu, seguidor fidel d'aquesta idea, entre els anys 1915 i 1916 va publicar a la *Revista* una sèrie de melodies amb l'epígraf «Cançons populars de l'Església».

El caràcter d'apostolat de la *Revista*, a més de fer-se evident en tot el que hem relatat fins ara, es fa palès en articles en què la raó musical queda en segon pla i és amplament superada pel fet religiós i moral. És el cas de l'extens relat amb motiu de l'anada de l'Orfeó Català a Roma l'any 1925, plantejada des de l'inici com un romiatge de caràcter eclesial. En aquelles pàgines l'exaltació de la fe religiosa i el caràcter de peregrinació pietosa s'alternen amb la descripció dels concerts i les audicions en funcions litúrgiques.

Però si l'esperit marcadament religiós de la *Revista* en la primera etapa, entre el 1904 i el 1936, no ha quedat prou clar amb tot el que hem dit fins ara, ens referirem a dos articles del 1917 i del 1928 escrits, el primer, per mossèn Lluís Carreras i, el segon, per Lluís Millet. El primer, titulat «Exhortació als cantors de Catalunya», és una exaltació de la funció apostòlica del cantor, al qual confereix clarament la figura del *miles Christi* i també la de defensor de Catalunya. Vegem-ne sols un parell de fragments:

50. GREGORI M. SUNYOL, «L'Escola Superior de Música Sacra de Milà», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1933), p. 49-51.

51. LLUÍS MILLET, «El cant popular religiós». Conferència llegida per D. Lluís Millet en el Palau de la Música Catalana en sessió solemne del III Congrés Nacional de Música Sagrada el dia 23 de novembre de 1912.

52. REDACCIÓ, «Polèmica interessant», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1914), p. 38-47.

53. LLUÍS MILLET, «El cant del poble en les festes de l'Església», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1915), p. 227-235.

No és debades, ni fortuita aquesta coincidència de la sacra Pentecostès amb la festa vostra, la festa màxima del cant en la nostra terra, consagració patriòtica i religiosa de la missió espiritual de l'Orfeó Català al bell mig de nostra benhaurada renaixença. Aquesta coincidència és un senyal de Déu.⁵⁴

Com veiem, per al cantaire es tracta d'una missió patriòtica i religiosa d'inspiració divina. En un paralelisme amb l'esperit verdità, l'autor estableix una comparació entre el poble hebreu i els cantaires catalans:

Canteu al Senyor i aparelleu ses vies. Penseu que a vosaltres us pertoca renovar una altra gesta simbòlica del poble d'Israel. Entrats que foren a la terra promesa, ofert al Senyor un holocauste, es renovà l'aliança de Jeovà amb son poble escollit [...]. Els levites amb veu potent cantaven a totes les gents les benediccions [...].⁵⁵

Amb un llenguatge més contingut, el 1928 Millet fa una conferència a la Biblioteca Balmes on relaciona l'art i la moral i deixa clar que entén que és un tot indisso-
luble:

L'art, doncs, cal que sigui moral, encara que ell no sigui la moral. L'home és una unitat sobirana, i Déu ens guardi de desenquadrar-lo per peces menudes; i en aquesta unitat ço que regeix el seu ésser és la llei suprema per la qual és el que és: home.⁵⁶

Fins aquí els primers trenta-dos anys de la *Revista Musical Catalana*, que suspengué la seva publicació el mes de juny de 1936. D'aquesta primera etapa en resta un pòsit molt important d'aportacions per a la història de la música religiosa a Catalunya, la investigació musicològica, la difusió de la cultura musical i, com hem vist, un esperit de difusió del catolicisme a través de les obres mestres de la música universal i de la proposta del cant com a element d'enaltiment del sentiment religiós.

54. Lluís CARRERAS, «Exhortació als cantors de Catalunya», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1917), p. 148.

55. Lluís CARRERAS, «Exhortació als cantors de Catalunya», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1917), p. 162.

56. Lluís MILLET, «Transcendència de la moral en l'art», *Revista Musical Catalana* (Barcelona) (1928), p. 191.

2. La segona època (1984-2008)

La segona època de la *Revista Musical Catalana* parteix del precedent de l'anterior etapa, però no hi ha un plantejament específic en relació amb la música religiosa, com hem vist més amunt, ja que la situació social és molt diferent de la de l'etapa anterior. L'editorial del número de presentació és, en aquest sentit, molt clarificador:

La imminent represa de la REVISTA MUSICAL CATALANA [...] no implica, òbviament, una pura continuació d'aquell il·lustre precedent, el qual, si bé respongué, en línies generals, a una ideologia estètica molt concreta i legítima —la dels homes de l'Orfeó Català, que en foren els promotors— va palesar també una inequívoca obertura envers els fets i les personalitats més rellevants del seu entorn musical i intel·lectual [...].

I després d'aquesta presa de distància respecte a la primera època, afirma la intenció de tractar els temes musicals amb la voluntat de continuar essent una referència per als estudiosos (com ha estat la de la primera època). Però no només això, sinó que també es planteja seguir les manifestacions musicals de Catalunya i esdevenir una eina d'informació, valoració i crítica.⁵⁷

Amb tot, atès el pes específic de la música religiosa en la creació musical, la *Revista Musical Catalana* d'aquesta segona època s'ha referit amb regularitat als aspectes més diversos d'aquest àmbit. La presència de la música relacionada amb la religió i la litúrgia la trobem en articles de fons (per exemple, molts dels temes centrals de la *Revista* s'hi han referit, com veurem tot seguit) o altres escrits esparsos dedicats a aspectes històrics de la música, esbossos biogràfics de personalitats musicals de totes les èpoques, entrevistes a persones relacionades amb la música religiosa o la simple crítica de concerts d'aquest tipus de música. Vegem-ne alguns dels més destacats.

2.1. Els «temes» dedicats a la música religiosa

Des de l'inici de la nova etapa, cada número de la *Revista Musical Catalana* ha dedicat un espai important a un tema tractat de manera monogràfica per especialistes diversos que hi han escrit amb profunditat diversa sense perdre el to de divulgació que una

57. «Editorial», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), número de presentació (juny 1984), p. 3.

publicació d'aquesta mena requereix. Aquest apartat es reuneix sota l'epígraf «Tema» i acostuma a ocupar les pàgines centrals de la publicació.

El desembre de 1986 es va dedicar el monogràfic a la música nadalenca sota el títol «Nadal en la música». El tractament comprenia aspectes històrics, la cançó tradicional i la poesia nadalenca amb música, la música nadalenca del barroc català i la música nadalenca en la música culta occidental amb una referència a la creació musical catalana.⁵⁸

El gener de 1988, amb motiu del centenari del naixement de mossèn Higiní Anglès, la *Revista Musical Catalana* va dedicar un tema a l'escola musicològica catalana, amb interessants articles que analitzaven l'evolució d'aquesta i la situació de la musicologia al nostre país.⁵⁹

Un any després, i enmig d'una passatgera *moda gregoriana*, la revista va dedicar el tema al cant gregorià. Aquesta vegada els articles versaven sobre Eugène Cardine —semiòleg del cant gregorià—, la interpretació d'aquest gènere musical, els manuscrits més antics de Catalunya, la difusió d'aquest cant a Catalunya i la seva interpretació. En certa manera s'establia un pont amb la primera etapa de la *Revista*, malgrat que el tractament tenia un caràcter més històric i científic que el de la difusió d'una idea reformista de la publicació de començaments del segle xx.⁶⁰

El desembre de 1991 el tema estava dedicat a l'aportació musical del luteranisme.⁶¹ Certament, aquesta temàtica suposava una marcada diferència amb la manera de tractar els temes de la primera etapa, ja que incloïa un article sobre el cant coral i la música religiosa protestant des de la visió d'una teòloga protestant i un altre sobre Luter i el seu plantejament entorn de la música religiosa, a càrrec de Pere Puig, músic evangelista. La lògica normalitat en el tractament de la temàtica protestant en aquesta època contrasta amb el reconeixement, en la primera època, del Bach protestant. L'esperit ecumènic dels escrits és palès en el tractament que es fa des d'aquesta òptica:

58. D. CODINA, O. CARDONA, M. JORBA, J. CRIVILLÉ, F. BONASTRE i A. MONTELLÀ, «Nadal en la música», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 26 (desembre 1986), p. 14-34.

59. M. ALBET, F. BONASTRE, M. ESTER-SALA i M. GÓMEZ, «Higiní Anglès (1888-1969), eix de la musicologia catalana», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 39 (gener 1988), p. 17-29.

60. G. ESTRADA, R. MORAGAS, J. GARRIGOSA i J. ARAGONÈS, «El cant gregorià», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 56 (juny 1989), p. 14-30.

61. N. CAPÓ-REVERDIN i P. PUIG, «L'aportació musical del Luteranisme», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 86 (desembre 1991), p. 29-36.

Luter creia, i així ho manifestava, que la música era un art que havia de posar-se al servei del Déu creador; que els instruments musicals podien ser utilitzats en els actes de lloança, i que, les melodies que commovien els cors de les persones, eren una de les eines que tenia l'Església cristiana per a estendre la veritat de l'Evangeli i per a assolir una comunió més íntima entre Crist i els cristians.⁶²

No podia faltar a la nostra revista una referència específica i àmplia al paper que va tenir el monestir de Montserrat en el desenvolupament de la música a Catalunya. En aquest cas, la importància donada a aquest monogràfic va ocupar dos números del 1994.⁶³ Hi trobem uns apunts de la història musical montserratina, el paper de la música en la litúrgia al monestir, la promoció montserratina quant a renovació de la música litúrgica i uns articles entorn de l'Escolania de Montserrat. És interessant com, a través d'aquests articles, es pot constatar el paper d'impuls de la música que Montserrat ha tingut al nostre país i com ha influït en l'evolució musical de tota una època.

A finals de l'any 1996, deu anys després d'haver tractat la música nadalenca en un dels temes, la *Revista* torna a tractar sobre la música de Nadal a partir, essencialment, de la música tradicional. Aquesta vegada el títol és «Nadal: una música a part»,⁶⁴ i el tractament és molt més sociològic, sobretot en els articles de Salvador Cardús i de Joaquim Maideu, que fan una anàlisi molt completa del fenomen de la música nadalenca. El sociòleg Salvador Cardús, amb la seva habitual capacitat per observar l'entorn, ens situa davant les paradoxes d'aquesta música:

Nadal és temps de cançons, i fins i tot de cançons al carrer. Ara bé, tota la força ingènua d'una nadala cantada en un carrer ple de mercaders es dilueix quan ja tot l'aire, des de primera hora del matí fins a última hora de la nit quan tanquen els comerços, respira melodies ensucrades, com aquestes llepolies que fan ara, plenes d'additius, colorants i conservants de dubtosa salubritat, que fan passar la gana.⁶⁵

62. Pere PUIG, «Luter i el cant a l'església», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 86 (desembre 1991), p. 36.

63. S. BARDOLET, D. CODINA, G. ESTRADA, J. BABURÉS, S. PLANS, I. SEGARRA, M. CAMP i T. MARTÍNEZ, «El paper decisiu de Montserrat en l'art musical», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 111 (gener 1994), p. 21-33, i núm. 112 (febrer 1994), p. 23-33.

64. S. CARDÚS, J. MAIDEU i J. MARTÍ, «Nadal: una música a part», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 146 (desembre 1996), p. 27-39.

65. Salvador CARDÚS, «Nadal ric, música pobre», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 146 (desembre 1996), p. 28.

Joaquim Maideu, musicògraf, pedagog i etnomusicòleg d'alt nivell, va morir pocs dies abans de la publicació d'aquest article, on estudiava els principals elements entorn de la transmissió de la cançó natalenca:

Només que ens documentem una mica, observarem que el nostre cançoner, pel que respecta a folklore nadalenc, és pletòric i singular com pocs en quantitat, qualitat i varietat. [...] Malgrat tot, avui dia se'n coneixen poques i se n'usen encara menys, de nadales.⁶⁶

Com veiem, el període nadalenc és una època plena de motius musicals, font inesgotable per a monogràfics com els que ens ocupen. El desembre de 1999 el *Cant de la Sibilla* va ser l'element escollit per a un breu tema —només dos articles— on s'analitzava la música i l'evolució d'aquest drama litúrgic.⁶⁷

Un dels temes més vinculats a la música religiosa va ser el que l'any 2001 es va dedicar a la música litúrgica i a l'anàlisi de la seva funcionalitat relacionada amb l'estètica. Els autors dels articles hi tractaven el bon ús i el mal ús de la creació musical, la incidència del Concili Vaticà II i la presència del cant de l'assemblea, les necessitats d'un veritable cant litúrgic per al segle XXI i la funció de les Trobades d'Animadors de Cant per a la Litúrgia de Montserrat.⁶⁸ Després de valorar les propostes sorgides durant el segle XX, la visió crítica es fa palesa en tractar la situació del cant en la litúrgia:

En un pla més popular, cal fer esment [...] d'altres grups de línia originàriament progressista que semblen encallats en les utopies dels setanta: que es vulgui evangelitzar em sembla bé, però sempre d'acord amb els paràmetres de la qualitat i sense recórrer a una comercialitat fàcil i que trobem a l'abast en altres àmbits de la música actual.⁶⁹

66. JOAQUIM MAIDEU, «La transmissió de la cançó natalenca, avui», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 146 (desembre 1996), p. 31.

67. J. GARRIGOSA i F. MASSIP, «El Cant de la Sibilla, un patrimoni històric encara viu», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 182 (desembre 1999), p. 37-42.

68. J. RADIGALES, A. TAULÉ, J. SOLER i G. ESTRADA, «Música litúrgica: ¿funcionalitat versus estètica?», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 198 (abril 2001), p. 31-39.

69. JAUME RADIGALES, «Música litúrgica a la Catalunya contemporània», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 198 (abril 2001), p. 32.

Amb tot, Albert Taulé —un dels protagonistes a Catalunya de la renovació del cant litúrgic després del Concili Vaticà II— hi fa un cant a l'esperança:

Després de totes les experiències viscudes, encara m'atreveixo a fer aquesta afirmació: el poble català, pel que fa a la participació cantada de l'assemblea en el culte cristià, pot assolir les mateixes fites a què han arribat, ja fa segles, els països anglosaxons.⁷⁰

Una de les persones que també ha intervingut activament en la implantació del català en la litúrgia cantada, Joan Soler i Amigó, dóna unes pautes interessants per a la resituació del cant en la litúrgia i hi reclama la presència de l'esperit intercultural:

Tot i la tendència de celebrar misses «sectorials», misses joves, etc. i misses de diferents folklores litúrgics de nou encuny (des d'aquella missa luba a les actuals misses rocieras), el cant litúrgic ha d'incloure la comunitat en la seva plural unitat, acollidora de tothom, dels diferents tarannàs amb què les persones es volen o poden identificar.⁷¹

Amb motiu de la recuperació de l'emblemàtic orgue del Palau de la Música Catalana, la *Revista Musical Catalana* va dedicar un interessant tema a l'orgue romàntic,⁷² on, atès l'ús dominant de l'instrument, tangencialment hi ha referències a repertoris i altres aspectes de música religiosa, si bé sense que el tema en sigui especialment deutor.

El Nadal de l'any 2005 va veure un nou tema dedicat a la música de Nadal. Encara que breu (un sol article), el tema és d'un interès històric rellevant ja que tracta de la cantata de Nadal des del punt de vista evolutiu des del segle XVIII fins al segle XX.⁷³ Francesc Cortès, musicòleg reconegut, hi tracta amb solvència el recorregut d'aquest gènere des dels inicis fins a les cantates del segle XX compostes per Pau Casals, Ireneu

70. Albert TAULÉ, «Litúrgia romana i cant popular», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 198 (abril 2001), p. 35.

71. Joan SOLER, «El cant litúrgic, culte i cultura al llinar del segle XXI», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 198 (abril 2001), p. 37.

72. G. GRENZING, J. M. ESCALONA, R. ORANIAS i J. M. MAS, «L'orgue romàntic», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 228 (octubre 2003), p. 25-35.

73. Francesc CORTÈS, «La cantata de Nadal i altres gèneres d'aquestes diades», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 254 (desembre 2005), p. 28-31.

Segarra, Narcís Bonet i Josep Vila. En diversos indrets aporta referències d'aquest gènere amb els avatars estètics i litúrgics del moment.

Fins avui, el darrer tema dedicat a la temàtica que ens ocupa és el que el 2006 la *Revista Musical Catalana* va abordar sota el títol «Esglésies i concertisme». Una altra vegada es tracta d'un tema d'un sol article,⁷⁴ on l'autor es refereix a l'ús de les esglésies per als festivals estiuencs de Torroella de Montgrí, Cadaqués, Santa Cristina d'Aro i Vilabertran. L'article, pervertint una mica l'amplitud del títol, es refereix a circumstàncies molt concretes sobre la presència de músiques molt diverses en determinades esglésies que acullen aquests importants festivals musicals. En tot cas és una referència interessant que segurament demanaria una reflexió més general atès l'ús concertístic dels temples que es fa a Catalunya.

2.2. *Altres escrits*

Són molts els articles que s'han dedicat a la temàtica religiosa i litúrgica durant aquesta segona etapa. Alguns presenten estudis i reflexions entorn del fet musical a l'església, d'altres són de caràcter històric, i també hi trobem biografies, entrevistes, crítiques de concerts i comentaris sobre aspectes de l'àmbit que ens ocupa.

2.2.1. Articles sobre història de la música religiosa

La majoria d'aquests escrits estan orientats des de la vessant històrica i tracten tant d'aspectes referents a músics que varen tenir una dedicació intensa a la música religiosa com d'àmbits en què la música i la religió tenen alguna importància.

Alguns d'aquests articles es presenten amb motiu d'algun aniversari important: és el cas del quart centenari del naixement de Heinrich Schütz,⁷⁵ la música religiosa de Liszt amb motiu del centenari de la seva mort,⁷⁶ Felip Pedrell amb motiu dels cent

74. Oriol GRAS, «Esglésies i concertisme, un matrimoni no sempre fàcil», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 261-262 (juliol-agost 2006), p. 32-34.

75. Ferruccio CIVRA, «Heinrich Schütz (saeculi sui musicus excellentissimus) en el quart centenari del seu naixement (1585-1672)», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 13 (novembre 1985), p. 5-8.

76. Josep SOLER, «La música religiosa de Liszt (dintre del tema "En el centenari de la mort de Liszt")», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 20 (juny 1986), p. 22-25.

cinquanta anys del seu naixement,⁷⁷ Anton Bruckner en el centenari de la seva mort,⁷⁸ el centenari del naixement de Joan M. Thomàs⁷⁹ o Johannes Ockeghem als cinc-cents anys de la seva mort.⁸⁰ En tots ells, la música religiosa constitueix una part important de l'explicació dels autors, i són articles que permeten aprofundir en aquest àmbit del coneixement.

D'altres, la majoria, són articles que els responsables de la revista encarreguen a especialistes entorn de músics o de circumstàncies històriques diverses on la música religiosa té un paper bàsic o tangencial. És el cas dels escrits dedicats a Àngel Rodamilans,⁸¹ Anselm Viola,⁸² Joan Pau Pujol (dos articles, de Marià Lambea i de Francesc Cortès),⁸³ Joan Brudieu,⁸⁴ Claudio Monteverdi (dos articles, de José Vicente González del Valle i d'Oriol Martorell),⁸⁵ Giovanni Pierluigi da Palestrina,⁸⁶ Orlando Lassus,⁸⁷ Domènec Terradellas⁸⁸ i Johann Sebastian Bach (dos articles, de Markus

77. José Vicente GONZÁLEZ, «La reforma de la música sacra (dintre del tema “Felip Pedrell als 150 anys del seu naixement”)», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 85 (novembre 1991), p. 32-36.

78. Francesc BONASTRE, «Bruckner: la història imaginada», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 144 (octubre 1996), p. 44-46.

79. Joan MOLL, «Centenari de Mn. Joan Maria Thomàs. Un músic integral», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 146 (desembre 1996), p. 6-8.

80. Joan VIVES, «500 anys després de la seva mort Johannes Ockeghem, un oblidat en l'any dels aniversaris», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 157 (novembre 1997), p. 9-12.

81. Gregori ESTRADA, «Àngel Rodamilans, compositor, monjo de Montserrat (1874-1936)», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 29 (març 1987), p. 12-14.

82. CODINA, Daniel, «El P. Anselm Viola i la seva obra musical», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 44 (juny 1988), p. 5-9.

83. Marià LAMBEA, «Alguns apunts sobre l'obra musical de Joan Pau Pujol», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 59 (setembre 1989), p. 15-17; Francesc CORTÈS, «Joan Pau Pujol: el trànsit oblidat del segle XVI al XVII», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 121 (novembre 1994), p. 6-9.

84. David LÓPEZ, «Brudieu: un músic occità a la Capella de la Seu d'Urgell», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 84 (octubre 1991), p. 41-43.

85. José Vicente GONZÁLEZ, «El dualisme estilístic de Claudio Monteverdi (dintre del tema “Monteverdi rediviu”)», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 110 (desembre 1993), p. 26-29; Oriol MARTORELL, «La música “religiosa” de Monteverdi (dintre del tema “Monteverdi rediviu”)», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 110 (desembre 1993), p. 33-35.

86. Joan VIVES, «Palestrina o la música del cel (dintre del tema “Palestrina i Lassus”)», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 115 (maig 1994), p. 28-31.

87. Josep PRATS, «Orlande de Lassus, el gran moment musical flamenc (dintre del tema “Palestrina i Lassus”)», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 115 (maig 1994), p. 28-31.

88. Josep DOLCET, «Domènec Terradellas, un compositor europeu», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 135 (gener 1996), p. 34-36.

Schikora⁸⁹ i de Joan Vives⁹⁰). Entre els dedicats a aspectes més històrics de música religiosa hi ha, per exemple, els del Misteri d'Elx,⁹¹ la presència de la música de Bach a Barcelona⁹² o l'oratori musical,⁹³ on Xavier Daufí analitza l'oratori a Catalunya des dels seus orígens fins al segle XIX.

2.2.2. Escrits biogràfics

Alguns escrits de la *Revista* presenten un caràcter biogràfic i es refereixen a persones rellevants per a la història musical catalana, amb una incidència especial en la música litúrgica de casa nostra. A vegades la biografia no és pròpiament un escrit en forma d'article, sinó una entrevista dedicada a un personatge.

És el cas dels escrits dedicats a mossèn Francesc Tàpies amb motiu de la seva mort,⁹⁴ a mossèn Higiní Anglès amb motiu del centenari del seu naixement (un dels temes dels quals hem parlat més amunt),⁹⁵ a Ireneu Segarra —un article on es valora la seva tasca com a pedagog,⁹⁶ un altre amb motiu de la finalització de l'etapa de director a Montserrat⁹⁷ i un darrer amb motiu de la seva mort—,⁹⁸ al musicòleg Josep M. Llorens

89. Markus SCHIKORA, «Una reflexió musical de Bach sobre la situació religiosa del seu temps», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 186 (abril 2000), p. 6-8.

90. Joan VIVES, «Algunes claus per descobrir Bach (I i II)», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 188 (juny 2000), p. 6-8, i núm. 189-190 (juliol-agost 2000), p. 6-11.

91. Jordi BALLESTER, «El Misteri d'Elx: música, teatre i tradició», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 189-190 (juliol-agost 2000), p. 26-28.

92. Francesc BONASTRE, «Els inicis de la recepció de la música de Bach a Barcelona», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 193 (novembre 2000), p. 6-7.

93. Xavier DAUFÍ, «L'oratori musical. ¿Un gènere oblidat a Catalunya?», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 239 (setembre 2004), p. 6-7.

94. Francesc BONASTRE, «En la mort de mossèn Francesc Tàpies», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 9-10 (juliol-agost 1985), p. 11-12.

95. M. ALBET, F. BONASTRE, M. ESTER-SALA i M. GÓMEZ, «Higiní Anglès (1888-1969), eix de la musicologia catalana», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 39 (gener 1988), p. 17-29.

96. Jaume COMELLAS, «Ireneu Segarra: el sacerdoci de la música i la pedagogia musical», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 47 (setembre 1988), p. 37-43.

97. Pere ARTÍS, «Ireneu Segarra deixa la direcció de l'Escolania de Montserrat després de 44 anys de dedicació», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 155 (setembre 1997), p. 22.

98. Joan CASALS, «Ireneu Segarra, in memoriam», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 256 (febrer 2006), p. 6-7.

amb motiu del quart centenari de la mort de Francisco Guerrero,⁹⁹ a mossèn Magí Sabaté, creador i director de la Schola de Cant Gregorià de Santes Creus,¹⁰⁰ o a mossèn Valentí Miserachs en ser nomenat director de l'Institut Pontifici de Música Sacra.¹⁰¹

2.2.3. Crítica musical

La crítica de concerts i, concretament, d'obres de música religiosa duu els autors de les crítiques a fer, a vegades, valoracions entorn de la música religiosa, la seva funcionalitat litúrgica i altres aspectes que encara podrien ser tractats àmpliament. No cal dir que la presència d'obres com les passions de Bach, el *Messies* de Händel, la *Missa solemnis* de Beethoven, la *Petita missa solemne* de Rossini, la *Missa* de Joaquim Homs, la *Missa de les Santes* de Mataró i altres tantes obres, que periòdicament omplen les sales de concerts i els cicles de concerts de Catalunya, és motiu per a determinats comentaris i anàlisis, alguns dels quals de força interès.

2.2.4. Música i litúrgia

El tractament específic de la música i la seva relació amb la litúrgia és, en aquesta segona etapa de la *Revista*, bastant escadusser (a excepció del tema que es va dedicar a la música litúrgica l'abril de 2001, de què hem parlat més amunt).

Un primer article el trobem ja ben aviat, el febrer de 1986, quan, en el plantejament del tema «Música, ideologia i compromís», va ser motiu d'un escrit de mossèn Lluís Serrallach¹⁰² de marcat to històric sobre la presència de la música en la litúrgia i la influència de la litúrgia i la religió en la música.

99. Helena BAYO, «400 anys de la mort de Francisco Guerrero. Josep Maria Llorens i Francisco Guerrero, dos noms inseparables», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 170 (desembre 1998), p. 11-13.

100. Lluís MILLET, «Cinc preguntes a Magí Sabaté», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 122 (desembre 1994), p. 48.

101. Teresa MARTÍNEZ, «Mn. Valentí Miserachs, nou director de l'Institut Pontifici de Música Sacra. El repte de recuperar el prestigi de la música religiosa», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 139 (maig 1996), p. 8-9.

102. Lluís SELLARRACH, «La música, via de religió (dintre del tema "Música, ideologia i compromís")», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 16 (febrer 1986), p. 25-29.

Una de les persones més clarividents del panorama musicològic, musicogràfic i interpretatiu català dels darrers anys ha estat Enric Gispert (1925-1990), que va col·laborar en diversos números de la *Revista*. El 1986, en un brevíssim i concís article feia algunes consideracions que avui segueixen essent vigents:

En aquest aspecte, la música religiosa ocupa un lloc extrem; perquè difícilment concebríem un art més genuïnament funcional, amb un repertori històric més extens i valuós, i alhora, tanmateix, més bandejat del seu context natural, a causa dels canvis dels temps i dels criteris litúrgics. El corpus immens de la música religiosa és, ara, pràcticament absent del seu marc propi, substituït per una reforma de signe popular i participatiu que, al costat de les seves indubtables virtuts, no sembla generar fins al moment fruits estètics comparables als dels repertoris precedents. Resulta molt natural que els símptomes d'enyorament del cant gregorià o de la polifonia sagrada clàssica siguin cada vegada més perceptibles. Els programes corals es nodreixen substancialment de les grans produccions històriques de la música religiosa, i a ella es dediquen fins i tot festivals especialitzats. Però a la vegada que aquests actes de segregació cultural, es comença a produir darrerament una tendència a restituir el millor repertori litúrgic al seu espai i al seu cerimonial específics; és a dir, a la seva funcionalitat.¹⁰³

Més endavant, el 1988, el bibliista Frederic Raurell oferia un escrit en què tractava de la història de la música a través d'Israel així com les influències que la música de l'Orient del Mediterrani hi van aportar.¹⁰⁴

Ja l'any 2000, i dintre del tema «Els espais no convencionals de concertisme», es va dedicar, òbviament, un escrit a la presència de concerts a les esglésies.¹⁰⁵ És interessant perquè, a més de tractar de la presència de concerts als temples, fa algunes consideracions entorn de la música en la litúrgia i de l'actitud musical dels fidels en l'assemblea.

El 2004, i prenent com a excusa la celebració d'un simposi entorn del centenari del *motu proprio*, la *Revista* va tractar un dels temes que havien estat *leitmotiv* de la primera etapa. Ara, però, amb la perspectiva de cent anys, es feia una anàlisi d'allò que va su-

103. Enric GISPERT, «Música religiosa en el seu context», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 21-22 (juliol-agost 1986), p. 11.

104. Frederic RAURELL, «Israel s'autoentén a través de la música», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 47 (setembre 1988), p. 15-19.

105. Maria GRATACÓS, «Les esglésies com a sales de concert», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 191 (setembre 2000), p. 38-41.

posar aquella reforma litúrgica i musical a començaments del segle xx. Una visió històrica i alhora crítica del procés de la reforma.¹⁰⁶

No ens podem estar de citar alguns dels epígrafs habituals de la *Revista* que també han fet referències a la música religiosa. Ens referim a algun editorial, als «Mikrokosmos» de Pere Artís i a les «Tangents» de Jordi Maluquer. L'editorial de maig de 2001, per exemple, fa una senzilla reflexió entorn de la música religiosa i la religiositat dels catalans.¹⁰⁷ La fina ironia i saviesa de Pere Artís, una de les ànimes de la *Revista Musical Catalana* d'aquesta segona època, l'ha dut a fer palès en algun dels seus «Mikrokosmos» algunes de les contradiccions de la música religiosa:

En acabar —mentre els nuvis i els testimonis firmen les actes, abans de la preceptiva marxa nupcial— l'organista engega l'olímpic *Amics per sempre* i uns fragments del *Viatge a Ítaca* de Lluís Llach... Home! Un ja vol veure la bona voluntat de la iniciativa, si considera la base dels textos de les melodies, però...¹⁰⁸

2.3. Com a conclusió

Després d'aquest recorregut a través dels més de cent anys de la *Revista Musical Catalana* —que en totalitza ja cinquanta-sis de publicació!—, un s'adona de la gran transcendència d'aquesta iniciativa. Per a la música religiosa i litúrgica en general ha estat una presència continuada d'aportacions de primer nivell; de caràcter més d'apostolat en la primera etapa i amb un marcat accent de divulgació històrica i científica en la segona.

Amb tot, no ens podem estar d'afirmar que, malgrat el tarannà ideològic que podem definir com d'un cert conservadorisme en la primera etapa, les aportacions varen tenir un nivell envejable des de tots els punts de vista i que la primera etapa de la *Revista* és un punt de referència per als estudiosos de la música litúrgica i la història de la música religiosa.

106. Pep GORGORI, «El Motu Proprio de Pius X, a cent anys de la seva promulgació», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 237-238 (juliol-agost 2004), p. 7-9.

107. «Canvis significatius», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 199 (maig 2001), p. 5 (editorial).

108. Pere ARTÍS, «Música "litúrgica"», *Revista Musical Catalana* (Barcelona), núm. 169 (novembre 1998), p. 20.

En la segona etapa, la *Revista* ha aconseguit ser un referent de la informació musical a Catalunya i ha trobat més el seu paper en la informació i la divulgació musicals. Tot i així, com es pot constatar en el seguiment que n'hem fet, els aspectes tractats no han oblidat la música religiosa, malgrat que el tractament que se n'ha fet en aquesta segona època és molt diferent de l'etapa anterior. Els escrits són d'una gran diversitat temàtica i, en general, han estat tractats amb un alt nivell de coneixement sense perdre el to de divulgació que constitueix un dels objectius de la publicació.